

Sveučilište u Zagrebu
Rudarsko-geološko-naftni fakultet

VRIJEDNOSNI PAPIRI, DIONICE, OBVEZNICE I BURZE VRIJEDNOSNICA

EKONOMIKA NAFTNOG RUDARSTVA

Doc. dr. sc. Daria Karasalihović Sedlar

dkarasal@rqn.hr

VRIJEDNOSNICE

- Najčešći oblik kapitala jesu dionice i obveznice.
- **Dionice i obveznice nazivaju se vrijednosni papiri ili vrijednosnice.**
- Naziv vrijednosni papiri danas je sve više povijesni pojam, jer se vrijednosnice mogu izdavati i kretati u prometu u elektroničkom ili virtualnom obliku – kao **virtualni zapis ili trag kupoprodaje u memoriji računala.**

RGNF

DIONICE

DIONICA NAFTNE TVRTKE U HRVATSKOJ IZ 20-IH GOD. XX. ST.

RGNF

DIONICE

- Dionice su glavni i najčešći oblik pojave kapitala na tržištu.
- **Dionica je pismena izjava ili potvrda o sredstvima trajno uloženim u temeljni kapital ili glavniciu poduzeća.**
- **Dionicama se stječe i ostvaruje trajno pravo vlasništva nad poduzećima.**
- Dionica može glasiti na ime ili na donosioca.

DIONICA

- Dionica je prenosiva - može se **po volji vlasnika** prenositi na drugu osobu (prodaja, nasljeđivanje i sl.).
- Dionica ima svoju **vrijednost**, koja je obično ispisana na dionici i koja se naziva **nominalna cijena ili nominala**.
- Vrijednost dionice ili **nominalna cijena** osnova je za pravo potraživanja prema imovini društva, koje vlasnik ostvaruje tek nakon likvidacije društva, a ujedno je **osnovica za obračun dobiti**.

DIONICA

- **Dobit vlasnika dionica naziva se dividenda**, a isplaćuje se u godišnjim iznosima koji se obračunavaju kao novčani ili postotni iznos na vrijednost ili nominalnu cijenu dionica.
- **Dividenda se isplaćuje iz dobiti dioničarskog društva (ukoliko je ima).**
- Dividenda iznosi 2-5% godišnje na nominalnu cijenu dionica kod dobrih i stabilnih dioničarskih društava.

VRSTE DIONICA

- Dionica može biti **obična** te **prioritetna ili preferencijalna**.
- **Obična dionica** omogućuje svojem vlasniku sudjelovanje u podjeli dobiti dioničkog društva i sudjelovanje u upravljanju društvom.
- **Prioritetna ili preferencijalna dionica** daje vlasniku prednost u isplati vlasničkih potraživanja kod likvidacije društva, a najčešće ima određenu i minimalnu dividendu, ali bez prava upravljanja.

RGNF

IZDAVANJE ILI EMISIJA DIONICA

- Dionice se izdaju ili emitiraju prilikom osnutka dioničkog društva.
- Odlukom o osnivanju dioničkog društva vlasnici osnivači određuju iznos temeljnog kapitala, omjer podjele na dionicu i **vrijednost pojedine dionice ili nominalna cijena dionice.**
- Emisija dionica i prvi krug prodaje odvija se na način kako je određeno u odluci o osnivanju i prema nominalnoj cijeni dionica – **u trenutku osnutka vrijednost i nominalna cijena dionica su jednake.**

VRIJEDNOST DIONICA

- **Nominalna vrijednost dionica** ispisana je na dionici i ona se određuje prilikom emisije dionice.
- Nakon nekog vremena vrijednost dionica može se promijeniti, zavisno od rezultata poslovanja poduzeća: ukoliko ono posluje sa stalnim profitom, vrijednost dionica raste – ako poduzeće slabo posluje vrijednost dionica pada.
- Nova vrijednost koja se pojavljuje u poslovanju poduzeća zove se **realna vrijednost dionica**.

RGNF

VRIJEDNOST I CIJENA DIONICA

- Čim započne prodaja dionica njihova vrijednost se pretvara u cijenu.
- Nakon nekog vremena realna cijena se može znatno razlikovati od nominalne (i po nekoliko puta).
- Nakon izlaska dionica na burzu, cijena dionica počinje oscilirati zavisno od ponude i potražnje – do izražaja dolazi **realna cijena ili kotacija dionica**.
- Engleski nazivi za dionicu(e) jesu: **share(s)** ili **stack(s)**, a za obveznicu – **bond(s)**.
- Engleski naziv za burzu vrijednosnica: **Stock Exchange ili Security Exchange**.

RGNF

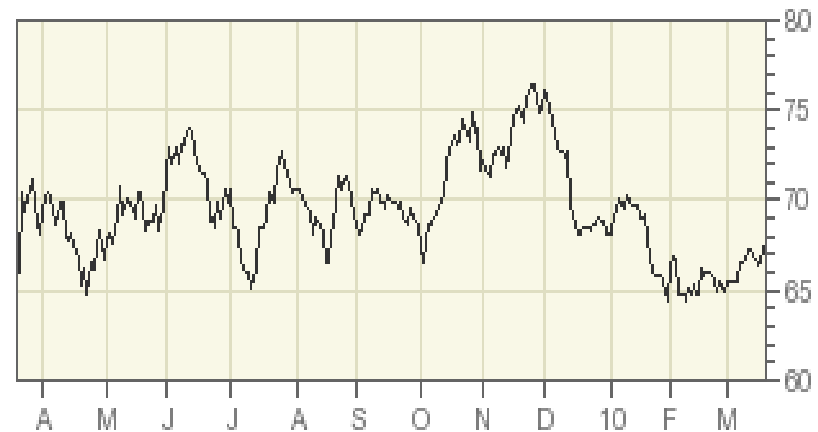
VRIJEDNOST DIONICA NAFTNIH KOMPANIJA

VRIJEDNOST DIONICA

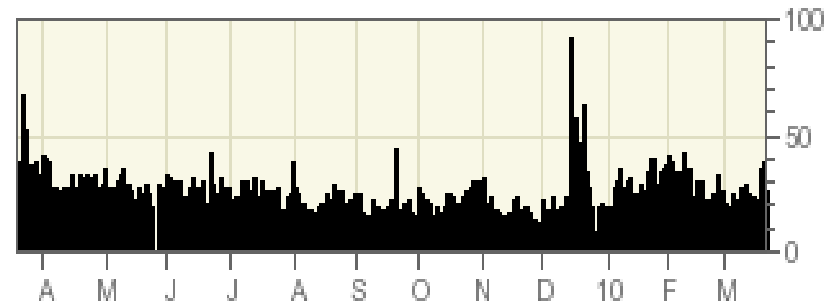
- ExxonMobil

(Vrijednosti dionica na Burzi vrijednosnica u New Yorku tijekom protekle godine, kretanje dnevnih tečajeva u dolarima po dionici i dnevni promet u milijunima)

Stock Price in Dollars

Volume (million of shares)

OBVEZNICE

- Uz dionice kao vlasničke papire, drugi glavni oblik vrijednosnih papira su obveznice.
- **Obveznice su vjerovničke ili kreditne vrijednosnice.**
- Obveznice mogu izdavati države, niže političke zajednice poput pokrajina ili županija, poduzeća, banke i osiguravajuća društva.

OBVEZNICA

- Obveznica je pismena isprava kojom se njen izdavalac obvezuje da će vlasniku isplatiti iznos koji je naveden na obveznici u roku i uz kamatu koja je napisana na obveznici.
- Obveznica je vrijednosnica s rokom dospijeća i pripadajućom kamatom.
- Ona može glasiti na ime ili donosioca i također je prenosiva (kupovinom, nasljeđivanjem i slično).

RGNF

OBVEZNICA

- Obveznica se izdaje na rok otplate od 6 do 10 godina pa i dulje, pa se smatraju dugoročnim kreditnim sredstvom.
- Najčešće su državne obveznice, koje izdaju države za potrebe financiranja državnog proračuna i države garantiraju za isplatu obveznice i pripadajuće kamate.
- Obveznice se u načelu smatraju nisko rizičnim vrijednosnicama, osobito državne obveznice.

RGNF

KUPOPRODAJA DIONICA I OBVEZNICA

- Dionicama se trguje, tj. one se prodaju i kupuju na burzama - **burze dionica, burze vrijednosnih papira, burze vrijednosnica ili burze kapitala.**
- Kupoprodajom obveznica i dionica bave se posebni odjeli u bankama, investicijski sektori ili posebne specijalizirane tvrtke koje se nazivaju brokerska poduzeća ili specijalizirane banke – investicijske banke.
- Nadzor nad izdavanjem dionica obavljaju posebna poduzeća – revizorske tvrtke.

RGNF

PRISTUPANJE KOMPANIJA BURZAMA VRIJEDNOSNICA

- Nakon nekoliko godina poslovanja poduzeća mogu pristupiti ponudi svojih dionica za kupovanje i prodaju na burzi.
- Svaka od burzi propisuje uvjete pod kojima poduzeća mogu ponuditi svoje dionice za prodaju na burzi.
- Npr. Burza u New Yorku propisuje da kompanija prije izlaska na burzu mora imati pet godina za redom profitabilno poslovanje i da sve poslovne knjige i financijske izvještaje mora pregledati ugledna međunarodna revizorska tvrtka.

RGNF

FINANCIJSKO TRŽIŠTE I TRŽIŠTE KAPITALA

- Tržište kapitala predstavlja dio sustava financijskog tržišta koje uključuje bankarski sustav i posebne institucije

Financijska tržišta dijele se na:

- Primarna ili emisijska
- Sekundarna za trgovanje već emitiranim dionicama.

Financijska tržišta također se dijele na:

- Tržište novca i novčanih surogata
- Tržišta zajmova i kredita
- Devizna tržišta
- Tržišta kapitala – **burze vrijednosnica**

INSTITUCIONALNI OBLICI TRŽIŠTA KAPITALA

RGNF

- Formalna tržišta – burze vrijednosnih papira ili burze vrijednosnica (eng. Security Exchange ili Stock Exchange).
- Neformalna tržišta ili tržišta preko šaltera banaka (Over the counter Markets).
- NASDAQ – sustav automatskih kotacija nacionalnog udruženja posrednika vrijednosnim papirima u SAD (preko ovog sustava trguje se dionicama poduzeća iz oba gornja oblika – pretežno dionice informatičkog sektora).

RGNF

BURZE VRIJEDNOSNICA

- Najpoznatije i najveće svjetske burze vrijednosnica su: Burza vrijednosnica u New Yorku (New York Stock Exchange), smještena u Wall Streetu, zatim Londonska burza, Tokijska burza, Frankfurtska burza itd.
- U suvremenoj tržišnom gospodarstvu skoro svaka zemlja ima barem jednu burzu vrijednosnica.
- Zagrebačka burza - burza vrijednosnica RH.

RGNF

BURZE VRIJEDNOSNICA

- Burze su obično osnovane kao nezavisne institucije ili kompanije, najčešće kao dionička društva s više desetaka poduzeća - osnivača odnosno članova ili osnutkom od strane države i kasnijim pretvaranjem burze u nezavisno poduzeće.
- Burza ima svoja pravila na temelju zakona, kojima se određuje način pristupa te postupak trgovanja na burzi.

RGNF

SUDIONICI U TRGOVANJU NA BURZAMA

- **Trgovci na burzama** (eng. **Brokers**)
- Posebne tvrtke za izdavanje ili emisiju dionica i trgovinu već emitiranim dionicama – **investicijske banke** (Meryll Linch, Goldman - Sax i Salomon Brothers u SAD, Glaxo u V. Britaniji, Deutsche Bank u Njemačkoj itd.)
- Revizorska poduzeća – obavljaju financijski nadzor kompanija koje kotiraju na burzama.
- Nezavisna nadzorna tijela.
- Državni ili pravosudni nadzor zakonitosti.

RGNF

NADZIRANJE TRŽIŠTA KAPITALA

- Tržište je regulirano zakonom kojim se propisuje pristup, način trgovanja, trgovci i ovlaštenja za trgovanje.
- Nadzor (institucionalni i zakonski) obavljaju nezavisna tijela propisana zakonom i nadzirana od državnih tijela – Security Exchange Commission u SAD ili Komisija za vrijednosne papire u RH.
- Financijski nadzor kompanija koje pristupaju burzi obavljaju posebne tvrtke za financijski nadzor – revizorske tvrtke.

RGNF

POKAZATELJI ILI INDIKATORI BURZOVNOG POSLOVANJA

- Pokazatelji poslovanja na burzama - **burzovni indeksi**, sintetički indikatori rada burze i kretanja cijena dionica ili obveznica na burzi.
- Burzovni indeksi: Dow Jones, S&P 500 (Burza u New Yorku), FTSE 100 (Londonska burza), Nikkei 225 (Tokijska burza), DAX (Frankfurtska burza), CROBEX (Zagrebačka burza).
- Burzovni indeksi računaju se prema posebnim formulama kao suma prosječnih cijena dionica odabranih tvrtki na burzi (npr. Dow – 30 industrijskih kompanija na Burzi u New Yorku, Crobex – 24 tvrtke na Zagrebačkoj burzi itd.)

KRETANJE BURZOVNIH INDEKSA

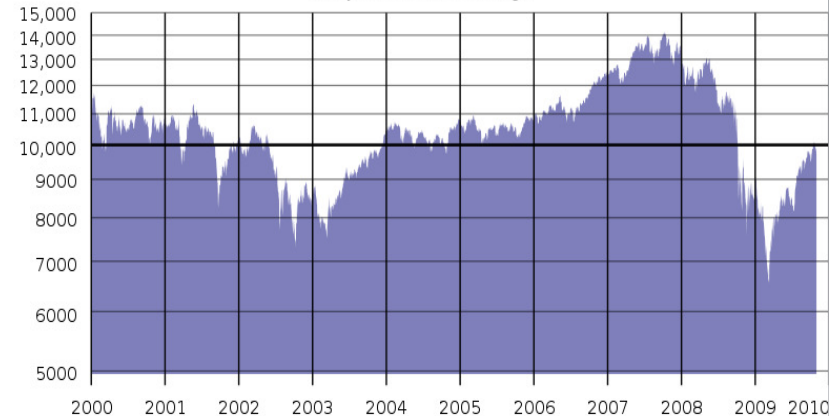
RGNF

KRETANJE BURZOVNIH INDEKSA NA BURZI VRIJEDNOSNICA U NEW YORKU: Dow Jones i NASDAQ Vrijednost indeksa – dnevni tečaj u mjesecu

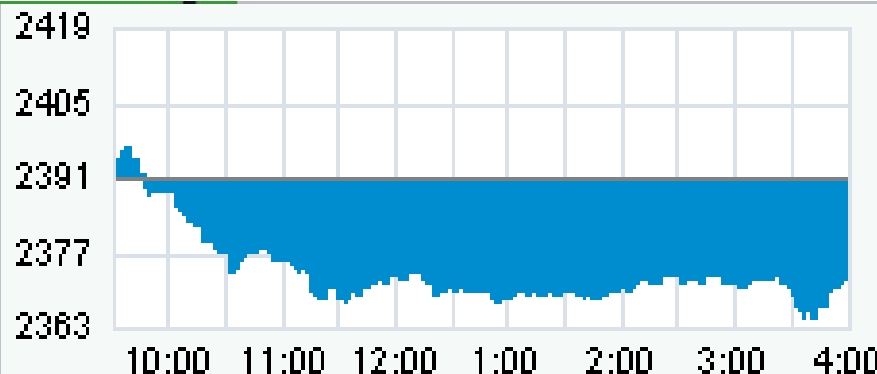
5 Day Price - ^DJI

Dow Jones Industrial Average

@quotemedia.com

POPIS KOMPANIJA ZA IZRAČUN DOW JONES 30 IND. INDEKS

RGNF

3M
Am. Express
Caterpillar
ExxonMobil
Hewlett Packard
Intel
McDonalds
Pfizer
The Coca-Cola
Verizon Comm.

Alcoa
American Intl.
Citigroup
General Electric
Honeywell
J.P. Morgan&Co.
Merck&Co.
Procter&Gamble
The Home Depot
Wal-Mart

Altria Group
Boeing
E.I. Du Pont
General Motors
IBM
Johnson&Johnson
Microsoft
SBC Communicat.
United Tech.
Walt Disney

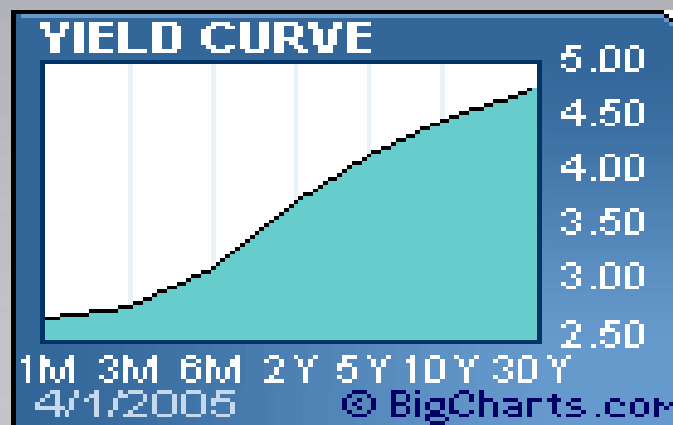
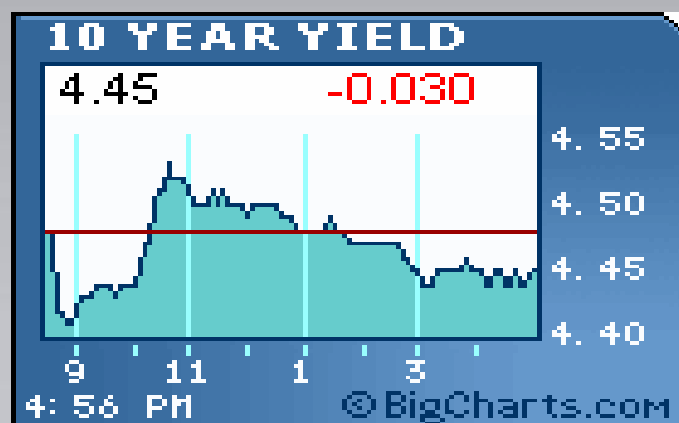
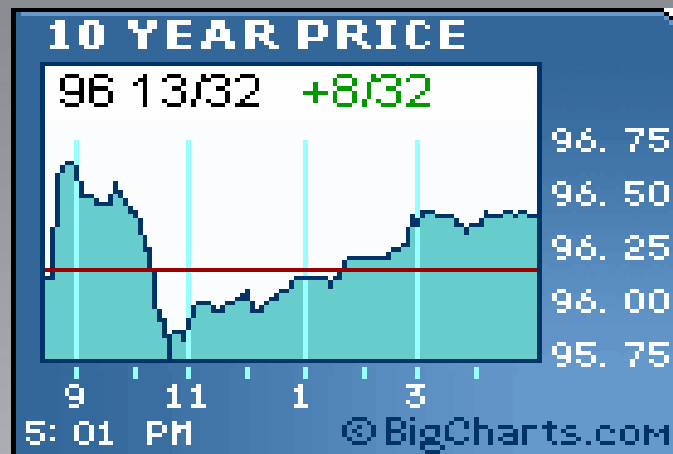
PRIHODI I CIJENE NA BURZAMA

RGNF

DUGOROČNE TENDENCIJE CIJENA
DIONICA NA BURZI U NEW YORKU

DESETOGODIŠNJI PROSJEČNI
PRINOS PO DIONICI

DUGOROČNA KRIVULJA PRINOSA

RGNF

PROMET VRIJEDNOSNICA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- U srpnju 2002. stupio je na snagu Zakon o tržištu vrijednosnim papirima (NN 84/02.), kojim je uspostavljen mehanizam burzi i nadzora prometa.
- Ustanovljena je Komisija za vrijednosne papire sa zadatkom regulacije i nadzora tržišta vrijednosnih papira u RH (www.crosec.rh)

U RH djeluje:

- Zagrebačka burza (www.zse.hr)

ZAGREBAČKA BURZA

RGNF

- Osnovana 1991. i nastavlja tradiciju **Zagrebačke burze za robu i vrednote** koja je poslovala 1918. - 1946. Članice Burze su brokerske kuće iz cijele Hrvatske.
- Na burzi trguju brokerske kuće članovi burze u svoje ime i za svoj račun ili po nalogu vlasnika vrijednosnica.
- Trgovina dionicama i obveznicama odvija se putem elektronskog trgovinskog sustava **MOST**.
- Ne postoji fizičko mjesto gdje se odvija trgovina (tradicionalni floor), već ona teče putem elektronski povezanih trgovaca.

RGNF

BURZOVNI INDEKSI – CROBEX I CROBIS

- **CROBEX©** je službeni indeks Zagrebačke burze d.d. Burza ga je počela objavljivati 1. 9. 1997. Bazni datum je 1. 7. 1997., a bazična vrijednost je 1 000 bodova.
- **CROBEX10©** od 2009. bazična vrijednost je 1 000 bodova, u izračun ulazi 10 dionica
- **CROBIS©** je službeni obveznički indeks Zagrebačke burze koji se počinje objavljivati 1. listopada 2002. godine. Kao bazni datum utvrđen je 30. rujna 2002. godine, a bazna vrijednost postavljena je na 100 bodova.
- **Izračun** – CROBEX i CROBIS se računaju prema formulama, koje uzima u obzir promet i vrijednost dionica odnosno obveznica, pri čemu je težina pojedine dionice ograničena na 20%, a obveznice na 30%.

RGNF

IZRAČUNAVANJE BURZOVNOG INDEKSA CROBEX

$$I^j_t = \frac{M^j(t)}{K_T \cdot M(0)} \cdot 1000$$

$M^j(t)$ tržišna kapitalizacija dionica koje ulaze u CROBEX(c) na dan t i vrijeme j

$M(0)$ tržišna kapitalizacija na bazni datum

$M(0)$ 18.150.611.241

K_T faktor prilagođavanja baze indexa na dan revizije I

K_T 0,8367120

PODUZEĆA ČIJE DIONICE ULAZE U OBRAČUN CROBEXA

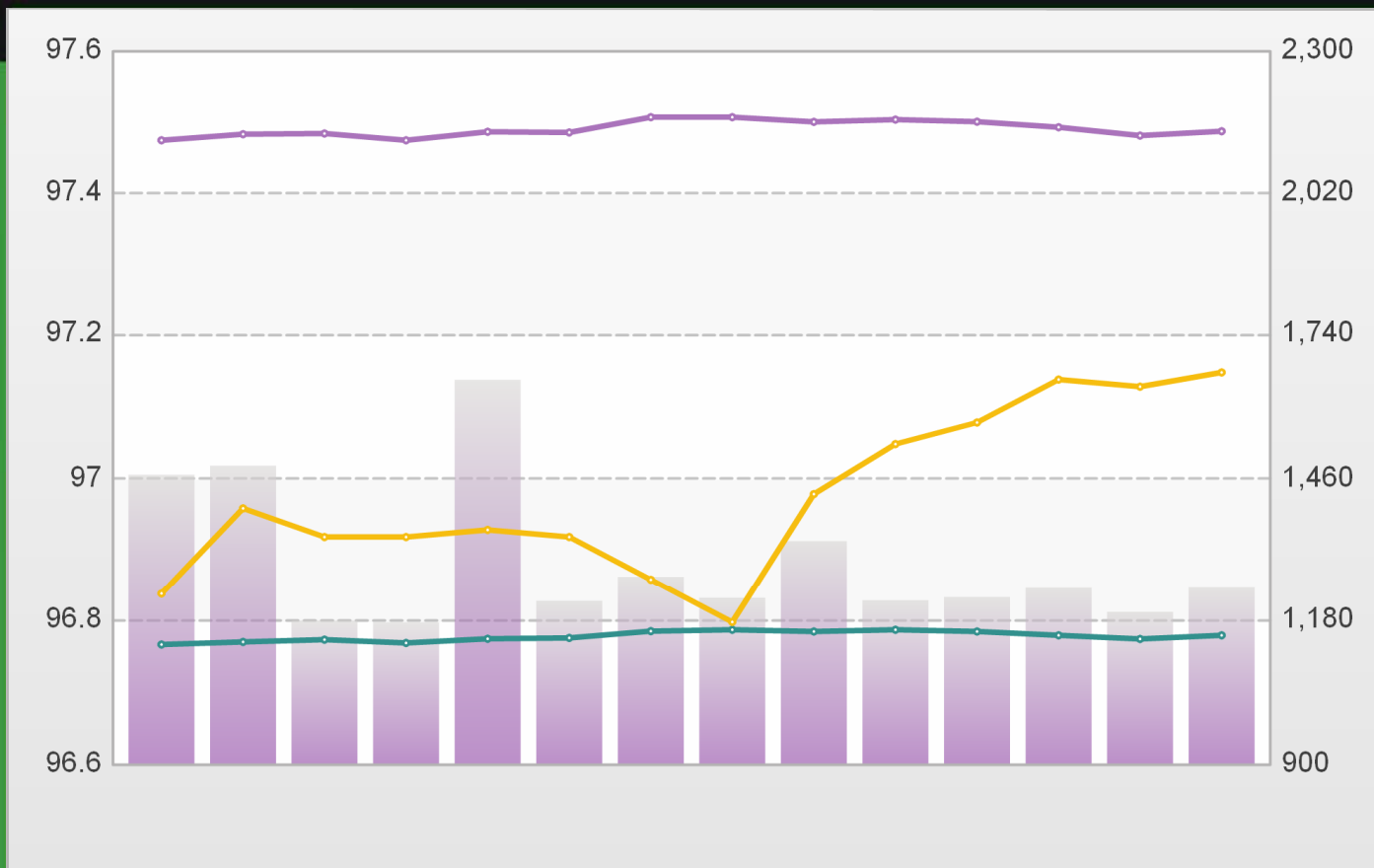
RGNF

- Adris Grupa d.d.,
- Atlantic grupa d.d.
- Atlantska plovidba d.d.
- Belišće d.d.
- Dalekovod d.d. Ericsson
- Nikola Tesla d.d.
- HT d.d. Institut
- IGH d.d.
- INA - Industrija nafte d.d.
- INGRA d.d.
- Jadroplov d.d.
- Jadranski naftovod d.d.
- Končar elektroindustrija d.d.
- Dom Holding d.d.
- Kraš d.d.
- Ledo d.d.
- Luka Ploče d.d.
- Privredna banka Zagreb d.d.
- Podravka d.d.
- Petrokemija d.d.
- Tehnika d.d.
- Uljanik Plovidba d.d.
- Viadukt d.d.
- Viro tvornica šećera d.d.
- Zagrebačka banka d.d.

BURZOVNI INDEKSI ZAGREBAČKE BURZE

RGNF

CROBEX CROBEX10 CROBIS Promet

(Promet u 14 dana 24.03.2010.)

ZAKLJUČNO

- Tržište kapitala služi za prenošenje viška sredstava od investitora prema poduzetnicima.
- Glavni suvremeni oblik tržišta kapitala su burze vrijednosnih papira ili burze vrijednosnica.
- Burze su nezavisna poduzeća, na kojima trguju brokerske kuće.
- Kretanje cijena dionica i obveznica prati se putem posebnih burzovnih indeksa.

HVALA NA PAŽNJI!

